

I. PETRO'NUN ŞAHESERİ: PETERSBURG

Remziye Melike ÇETİN*

ÖZ

I. Petro'nun Avrupalılaştırmayı hayal ettiği Rusya Devleti'nin gelecekteki başkenti olarak inşa edilen şehre ait Moskova kültüründen uzak Londra, Paris ve Roma'dan geri kalmayacak mimari ve kültürel tarih, zaman içerisinde köklerini salmıştır. Ancak Petersburg'un; Baltık kıyısında, ülkenin dört bir yanından getirilen sayısız işçiyi kurban vererek nasıl kurulduğunu, ilk ismine nasıl geri kavuştuğunu, bataklıkla nasıl mücadele ettiğini, kısacası bir Rus imparatorunun imkânsız mümkün hale getirme çabasındaki ısrarı yani bu benzersiz inşaatı anlamadan Petersburg'u konu alan edebiyat eserlerini anlamak mümkün olmayacaktır. Biz de bu doğrultuda Puşkin, Blok, Ahmatova, Mayakovskiy, Gogol, Dostoyevski, Lermontov, Tolstoy gibi Rus şair ve yazarların eserlerine konu olan bu kutsal şehrin kuruluşuna değinerek Petersburg'un edebi eserlerdeki önemini bir kez de tarihi açıdan inceleme fırsatı bulacağız.

Anahtar Kelimeler: Petersburg, I. Petro, tarih, başkent

PETER I'S MASTERPIECE: ST. PETERSBURG

ABSTRACT

The architectural and cultural history of Saint Petersburg, which I. Peter dreamt to europeanize and to build as the capital city of the future Russian Empire, not falling behind London, Paris and Rome but unlike Moscow, have taken roots in time. However; it would be impossible to understand the literature on Petersburg without understanding how it was founded on the coast of the Baltic Sea with the sacrifice of many workers coming from all four corners of the country, how it acquired its first name back, how it struggled against the swamp, in short, how a Russian emperor attempted to achieve the impossible, that is, this unique creation.

In this respect, this study aims to analyse the historical significance of this sacred city, which has already been dealt with in the works of Pushkin, Block, Akhmatova, Mayakovsky, Gogol, Dostoyevsky, Lermontov and Tolstoy, as it is reflected in the literary texts with reference to the establishment of it.

Keywords: Petersburg, I. Peter, history, capital

1703 yılında Kuzey Savaşları'nın henüz başlangıcında İsveç saldırılarından korunmak amacıyla Neva nehri üzerindeki *Zayaçiy Adası*'na inşa edilen kale ile Petersburg'un temelleri atılmış olur. I. Petro'nun yoğun gayretleri neticesinde kale etrafında Avrupalı mimarisıyla yeni bir şehir hızla yükselir. Petro'nun kurduğu bu şehir 1712 yılında Rusya'nın başkenti olacaktır.

İmparatorun gökyüzündeki koruyucusunun onuruna, 16 Mayıs 1703'te I. Petro'nun emriyle inşaatına başlanan kaleye *San(k)t-Piter-Burh* (sırasıyla *Aziz-Petro-Kale*), inşaat tamamlandığında aynı yapı içerisinde yer alan katedrale ise *Petro ve Pavel* ismi verilir. Sanılanın aksine bahsi geçen *Petro*, şehrin kurucusu I. Petro değil; Hristiyanlıkta İsa'nın 12 havarisinden biri ve imparatora da ismi verilen, Çar'ın gökyüzündeki koruyucusu *Aziz Petro*'dur (Desnitskiy 2014: 1). Katedral *Petro ve Pavel* ismini alınca kale de aynı şekilde anılmaya başlar. Hem kale hem de katedral zaman içinde *Petropavlovsk* adını alır, ardından kalenin ilk ismi olan *San(k)t-Piter-Burh* da şehre verilir. XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde şehrin ismi her ne kadar *San(k)t-Piter-Burh* olarak belirtilmiş olsa da aynı isim otuzdan fazla değişik formda kullanılmıştır, çünkü şehrin ismi hiçbir resmi belgede belirtilmemiş; ancak I. Petro'nun mektuplarında ve dönemin resmi gazetesi *Vedomostı*'de "*Aziz Petro'nun Şehri*" anlamına gelen *San(k)t-*

* * Arş. Grv. Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, melikecetin@gazi.edu.tr

Piter-Burh olarak kullanılmış ve kayıtlara bu şekilde geçmiştir. 1724'te *Vedomosti* gazetesi şehrin ismini *Piter* yerine *Peter* şeklinde kullanır. Almanların *Sankt-Petersburg* şeklindeki kullanımı ise yine aynı yıl adı geçen gazetede yer alır. I. Petro'nun ölümünden sonra şehrin ismi kısaltılır, *Petersburg* olarak 1914'e kadar kullanılır. I. Dünya Savaşı'nın başında Almanca olan *burg* (*kale, hisar, şehir*) sözcüğü yerine Rusça *grad* (*şehir*) sözcüğünün kullanılmasına karar verilir ve şehrin ismi *Petrograd* olarak değiştirilir. 1924'te Lenin'in ölümüyle, anısını yaşatmak için şehre *Leningrad* ismi verilse de, 1991 yılında şehir ilk ismi olan *Sankt-Petersburg*'a tekrar kavuşur (Pospelov 1993: 129).

Zaman içinde ünlü Rus şair ve yazarlar, bilim adamları, yerli halk tarafından Fin körfezinin kıyısında, Rusya'nın kuzey batısında konuşlanan Çar I. Petro'nun şehri "*Avrupa'ya Açılan Pencere*", "*Kuzey'in Palmira'sı*", "*Kahraman Şehir*", "*Kuzey'in Venedik'i*", "*Piter*", "*Aziz Petro'nun Şehri*", "*Kutup Yıldızı*", "*Beyaz Geceler Şehri*" gibi isimlerle de adlandırılmıştır.

I. Petro Neva deltasındaki şehrin temellerini atarken aynı cepheye bakan, omuz omuza uzanan tuğla binalar, atlı arabalar için özel bir hat bulunan caddeler hayal eder. Yeni kurulacak şehrin esas mimarları; evinden koparılıp Petersburg'a işçi olarak getirilen askerler, tutsak İsveçliler, çiftçiler ve köle köylülerdir.

1703 sonbaharında Rusya'nın dört bir yanından gelen ve sayıları 20.000'i bulan ilk işçi grubu kayıtlara göre askerler, köle köylüler ve sıradan insanlardır. Bu grup, lağımçı ve kazı işçisi olarak şehrin temel inşaatında çalışır. Yönetim sadece bir yıl sonra sayının 40.000'e çıkarılması emrini verir. Böylece asker kaçakları ve Poltova Zaferi'nden sonra tutsak olarak alınan az sayıdaki İsveçli köleler de mevcut işçi grubuna eklenir. Dönemin devlet adamı ve kuruluş itibarıyla iki kez üst üste Petersburg'da valilik yapan Aleksandr Daniloviç Menşikov, I. Petro'ya yazdığı bir mektupta; "*Bugüne kadar sayısız insan getirildi, her yeni gün de yenilerini eklemeye devam ediyoruz.*" cümleleriyle günden güne artmakta olan emekçilerin miktarına vurgu yapar (Dmitrieva 2009: 5).

İlk işçiler, verilen emir doğrultusunda, öncelikle kestikleri ağaç kütükleri toprağa çakararak balçık zemini sağlamlaştırırlar (Mavrodin 1983: 83). Bataklıkları kurutur, kanallar döşer, gür ormanlara yol açarlar, nehir yatağını güçlendirip ana yol hattının yapımına başlarlar (Dmitrieva 2009: 5).

Petersburg'un inşaat işçileri vardiya sistemiyle çalışırlar. 25 Mart'ta başlayıp 25 Eylül'e kadar devam edecek iş için, her biri iki ay süren üç vardiya oluşturulur. 25 Mart'ta başlayan ilk vardiyada Toropets, Rjev, Pskov, Holm, Suzdal, Velikiy Rostov, Şui, gibi yerlerden gelen işçiler çalışır. 25 Mayıs'ta başlayan ikinci vardiyada Smolensk, Dorogobuj, Kursk, Roslavl, Oryol'den gelen işçiler ve son olarak 25 Temmuz'da başlayıp 25 Eylül'de biten üçüncü vardiyada Alatır, Kazan, Kerensk, Kasimov, Nijniy Novgorod, Arzamas, Simbirsk, Samara, Saratov, Ufa'dan Petersburg'a gönderilen işçiler çalışırlar (Mavrodin 1983: 83).

İşçiler Neva kıyılarına, hayli uzak mesafelerden yürüyerek gelirler, yol masrafları için hiçbir ödeme yapılmadığından seyahat boyunca kendi yiyeceklerini de kendileri temin etmek zorunda kalırlar. Bu nedenle Sibiry ve dolaylarından kimse bu büyük inşaatta yer almaz. Güç bela Petersburg'da gelip çalışmaya başlayanlara ise emekleri için ayda sadece 50 Kapık ödeme yapılır (Mavrodin 1983: 84).

Petersburg yönetiminin her yıl 40.000 işçi talep etmesine karşın yılda genellikle 12.000-18.000 arası, nadiren de olsa bazı yıllar 35.000 işçi Petro'nun ebedi anıtı için çalışır (Darinskiy 1995: 13). Toplamda yıllık yaklaşık 120 bin Rublelik bir bütçe olarak hesaplanan yiyecek yardımıyla çalışma ücretini hiçbir zaman tam olarak alamayan

işçiler kışın gündüz on iki saat, yazın ise yirmi dört saat durmadan dinlenmeden çalışırlar. Gün ağarırken işe koyulan işçiler hava kararınca kadar aynı tempoda ter dökmeye devam ederler (Mavrodin 1983: 84). Gökyüzünün Petersburg'u aydınlattığı *Beyaz Geceler*'de ise iş günü neredeyse hiç bitmez. "*Bakır Atlı (Медный всадник)*" isimli şiirinde, Puşkin, masalsi *Beyaz Geceler*'i:

"...Ben şiirlerimi

Lambasız yazıp okurken,

Mahmur ama aydınlık gökyüzü.

Ve aydınlatıyor bomboş sokakları

Donanma kulesi.

Ve gece, indiremiyor karanlığını

Bronz ışıltılı gökkubbenin üzerine.

Gündoğumu kovalıyor gündoğumlarını

Sadece yarım saat sürerken gece..." (Puşkin 1978: 10) mısralarıyla her ne kadar kutsamış olsa da Rus sanatçıların ilham perisi *Beyaz Geceler*, işçilerin azap dolu ayları olarak tarihe geçer.

İşçilerin sadece çalışma saatleri ve alacakları ücret değil barınmaları da sorun olur. Kimileri kendi elleriyle ağaç dallarından ve hasırlardan örerek yaptıkları barınaklarda yaşar, kimileri de sokakta yaşam mücadelesi verir. İşçilik hizmetini tamamlayanlar geldikleri yerlere yani evlerine dönerken, barınaklarını yeni gelen emekçilere terk ederler. Böylesine kötü koşullara bir de açlık eklenince, acımasızca çalıştırılan pek çok insan o yıllarda Petersburg'un kurbanları arasına girer (Dmitrieva 2009: 5).

Evlerine para girmediği dolayısıyla aç kaldıkları için zorunlu işçilik hizmeti azabından kurtulmak isteyen aileler hayatta kalabilmek maksadıyla güç de olsa bir tercih yaparlar. Evi geçindirmekte olan erkeği yetkililerden saklayıp, çocuklarını ya da erkek kardeşlerini başkente yollarlar (Mavrodin 1983: 84). Petersburg'daki yetkililer ise gönderilen bu çocukları ne yapacaklarını bilemezler, bir kısmını evlerine geri yollar, bir kısmını da uygun gördükleri işlere yerleştirirler. Evini ocağını terk etmek zorunda kalan insanların büyük bir bölümü başkent yolunda kayıplara karışır. Bir süre sonra bunun da önüne geçmek için, işçi olarak seçilenler ayaklarından prangalanır ve bir dizi muhafız eşliğinde şehre getirilir. Burada ise mevcut koşullar, Petersburg'dan firarı kaçınılmaz kılar. Ancak yönetim çok geçmeden bunun da çözümünü bulur. Kaçakları yakalayıp kırbaçlar, burun deliklerini yırtıp dağlarlar, ailelerini bulup hapse atarlar. Bu suretle ölüm meydanından kurtuluş imkansız bir hale gelir (Mavrodin 1983: 85).

Zor şartlarla mücadele etmekte olan işçiler basit bir hata yaptıklarında ise ceza olarak, zaten düzensiz verilen günlük ya da haftalık ücretlerinden olurlar. Aldıkları parayla Petersburg'da geçinmeleri de zordur, çünkü temel gıda malzemeleri oldukça pahalıdır. Başlangıçta Petersburg'da gıda malzemeleri Novgorod'daki depolardan ve dükkânlardan tedarik edilir, ancak belli bir süre sonra Novgorod, günden güne artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalır, dolayısıyla gıda malzemelerinin fiyatları artar. Nadiren ekmeği yiyebilen işçiler lahana ve şalgamla idare ederler. Petro'ya bir süre hizmet etmiş Alman avukat ve diplomat Heinrich von Huysen; "*Zavallıların hayatı oldukça zordu, yiyecek olarak bitkilerin köklerini pişiriyorlardı, ekmeği ise neredeyse hiç görmüyorlardı.*" ifadesiyle bu zor durumu dile getirir. Açlığın yanı sıra alışıktıkları iklim ve aşırı rutubet de şartları zorlaştırır. Bir süre sonra işçiler arasında dizanteri ve C vitamini eksikliğinden ileri gelen iskorbüt gibi hastalıklar baş gösterir. İlaçlar pahalı

olduğundan sağlık sıkıntılarını gidermek amacıyla yoksul işçiler votka ve köknar kozalaklarından yapılan bir eriyik kullanırlar. Neredeyse saat başı gerçekleşen işçi ölümlerinin önüne geçmek mümkün olmaz. Dolayısıyla şehrin kurulduğu bu dönemde pek çok işçi hayatını kaybeder (Mavrodin 1983: 85).

Rusya'nın Kuzey Savaşları'ndaki başarılarından biri olan 1709 Poltova Zaferi'nden sonra şehrin inşası hız kazanır. Petersburg'a işçilerin yanı sıra zanaatkârlar da gereklidir. 1710 yılında I. Petro, şehri "ölümsüz bir anıt" dönüştürme kararı alır ve bu doğrultuda ülkenin dört bir yanından yaklaşık 4800 usta getirilir. Bunlar, alanlarında oldukça ünlü taş ve kerpiç ustaları, marangozlar, demirciler, çömlekçiler, bakırcılar ve ışıklandırma işi ile uğraşan zanaatkârlardır. Daimi olarak yerleştiklerinden şehrin ilk sakinleri ve Petersburg'daki ilk nesil olduklarını söyleyebileceğimiz bu zanaatkârlar *göçmenler* olarak adlandırılır. Çar'ın emriyle, *göçmenler* ve beraberlerinde getirdikleri eşleriyle çocukları için, şehrin yükselmeye başladığı bu dönemde barınacakları evler yapılır, ancak bunlar iki ailenin güç bela bir arada yaşayacağı ham kerpiçten yapılmış, ev demenin pek de mümkün olmadığı sığınaklardır. Hepsine birden barınma sağlanamadığından, ortada kalanlar, işçiler gibi kendi evlerini kendileri yapmak zorunda kalır. Bu suretle Petersburg'da *göçmenlerin* yaşadığı bir bölge oluşur. Masrafları ve emekleri karşılığında yapılacak ödeme için gerekli miktar Rusya genelinde toplanır, ardından devlet hazinesine aktarılır ve Petersburg'a gönderilir. Kendilerine hayat kurmaya çalışan *göçmenlere* hazineden 10 ile 12 Ruble arasında ödeme yapılır, bunun yanı sıra hem kendileri hem de aile bireyleri için un, tuz ve bulgur verilir. Zanaatkârlar Petersburg'a taşınma konusunda başlangıçta ne kadar direnseler de başarılı olamazlar. Nihayetinde ise talep edilen 2500 yerine ancak 1200 zanaatkâr Petersburg'a getirilir (Mavrodin 1983: 86).

I. Petro sadece karada değil güçlü donanmasıyla da denizlerde adından söz ettirecek bir Rusya yaratmak amacıyla, kuracağı donanmaya tersane ve liman olacak Petersburg'un inşasına karar vermiştir (İnşaata başladıktan sadece bir yıl sonra Petersburg'u başkent yapmaya karar verir).

Çarın emriyle önce bir tersane, ardından da sadece tersanede gemi yapımında çalıştırılmak üzere tamamen özgür bir marangoz sınıfı oluşturulur. Kimi uygun görürlerse onu işe alma hakkına sahip olan bu marangozlara yaşayacakları kulübeler, ihtiyaçları doğrultusunda borç para ve ekmek verilir. Çiftliklerde ve bostanlarda istedikleri gibi kullanabilecekleri yerler tahsis edilir. Eğer marangoz, önceden bir toprak beyine ait köle ise devlet tarafından parası ödenerek satın alınır. Tersaneye getirilir. Tersanede çalışan her marangoza da ücreti ödenir (Mavrodin 1983: 86).

Yönetim, toprak kölelerini ve çiftçileri de zorla Petersburg'a getirerek çalıştırmaktan vazgeçer. İşçiler arasındaki yüksek ölüm oranı, şehre getirilmelerinde karşılaşılan güçlükler ve kaçakların artması, yönetimi kendi iradesiyle çalışacak insanları kiralamaya iter. Sezonluk işçi olarak gelenlerin yiyecek ihtiyacının karşılanması, burada gönüllü olarak çalışmak istemelerine imkan verir, böylece 1712 yılında Petersburg'un inşası için çalışma zorunluluğu kaldırılır. 1718'te yayınlanan kararname ile de işçilerin durumu netleşir. Petersburg'un inşaatı, artık bu işi kendine uğraş edinen ücretli işçilerin istihdam edilmesiyle yürütülmektedir. Çoğunluğunu, toprak beyleri tarafından vergiden kurtulmak maksadıyla (Bu döneme kadar toprak beyleri ya kölelerini çalışmak üzere Petersburg'a yolluyorlardı ya da inşaat için yıllık 3000 Ruble vergi ödüyorlardı.) azat edilen köle köylüler oluşturur. Petro yönetimi, sözde özgürlüğüne kavuşan köleler arasında olası özgürlük fikrinin tamamen önüne geçmek için kaçmaya teşebbüs edenlerin eski sahiplerine teslim edileceği bir kararname yayınlamaya karar verir. Ancak çalışan bu kesime sürekli ihtiyaç duyulduğundan kaçanlara genellikle göz yumulur (Mavrodin 1983: 86).

1712 yılında çarlık sarayı, bir yıl sonra ise Senato Petersburg'a taşınır. Böylece şehirde soyluların ve yüksek rütbeli askerlerin sayısı artar. Bu akınla birlikte yeni saraylar ve soyluların yaşayacakları evler yapılır, çünkü soylular hizmetçilerini, kölelerini hatta hayvanlarını da beraberinde getirirler. 1714'te Petro'nun çıkardığı bir emirle 350 soylu ve farklı alanlarda hizmet verecek 300 zanaatkâr daha başkente yerleştirilir. 1725 yılına kadar şehirde yaklaşık 6.000 hane mevcuttur, ortalama 40.000 şehir sakini ve aşağı yukarı 14.500.000 asker de buraya getirilir. Rus göçmenlerin yanı sıra İngiliz gemi mühendisleri, Hollandalı subaylar, Alman bilim adamları ve daha birçok Avrupalı mimar, ressam davet edilir. İmtiyazlı olan grup oldukça iyi maaş alır ve Petersburg'da buldukları süre boyunca çarın himayesinde yaşar (Dmitrieva 2009: 7).

Bunların arasında ilk sırayı İsviçre doğumlu İtalyan mimar, yetenekli şehir plancısı Domenico Trezini'nin (1670-1734) aldığını söylemek yanlış olmaz. Trezini, Danimarka Krallığı'nda çalışırken, orada bulunan Rus büyükelçi Andrey Petroviç İzmailov tarafından Rusya'ya davet edilir. 1703-1712 yılları arasında Petersburg'un baş mimarı olarak çalışan ve Rusya'ya ikinci evi gözüyle bakan mimar, "*Andrey Trezini*" adını alır. *Petropavlovsk Kalesi* (tadilatı gerçekleştirir.), kalede bulunan *Petro Kapıları*'yla *Petropavlovsk Kilisesi*; *Yazlık Saray*, *Aleksandro-Nevskiy Manastırı*, *Gostiniy Dvor* ve *Vasilyevski Adası*'ndaki *Dvenadtsat Kollegiy Binası* gibi örnek yapılara imzasını atar. Trezini ayrıca Petersburg'un ilk şehir planını çizer ve ardından şehrin mimarisine ait tüm işlerin idaresini üstlenir (Lisaeviç: 1986). Mimarın Kopenhag'da çalıştığı dönemde bataklık kıyıların ıslahı ve buraların mimariye nasıl kazandırılacağı ile ilgili tecrübeleri Neva kıyılarında iyi iş çıkarmasına katkıda bulunmuştur. Ancak Petro'nun asıl etkilendiği Neva'nın ıslahındaki başarısı değil İsviçre kökenli mimarın Avrupa'daki farklı kültürlerle ve tekniklere ait mimariyi bir arada kullanarak iyi bir sentez yapmasıdır (Yurkina 2010: 1).

Yönetim tarafından o dönemde yabancılara emekleri karşılığında büyük ödemeler yapılır, ancak Trezini için aynı durum geçerli olmaz. Mimara, yıllık 1000 Ruble ödenir, ancak Trezini fazlasıyla çalışarak onu da geri ödemiş olur. Oysa *Yazlık Bahçe*, *Peterhof* ve *Strelna Parkı*'nın projelerini çizen Fransız mimar Jan Baptist Leblon'a (1679-1719) Trezini'den 5 kat daha fazla ödeme yapılır. Rus mimarlara ise Trezini'nin altında bir ödeme yapılır. Trezini'nin öğrencisi olan ilk Rus mimar Mihail Grigoryeviç Zemtsov (1688-1743) önce yılda 60 Ruble bir süre sonra da 120 Ruble alır (Mavrodin 1983: 87). Zemtsov son dönem Barok'una dahil olsa da adı geçen ünlü mimarlar *Petro tarzı Barok Mimari*'nin yaratıcıları olarak Petersburg mimarisine ait kaynaklara isimlerini yazdırırlar.

Sayırsız kilisenin bulunduğu, evlerin ahşaptan yapıldığı, şehirlerin etrafını yüksek surların çevirdiği Moskova ve diğer Rus şehirlerinden farklı olarak I. Petro'nun Petersburg'u, dümdüz bir hat şeklinde uzanan geniş ve ferah caddeleri, peyzajıyla dikkat çeken yemyeşil parkları, irili ufaklı köprülerle birleşen sokakları, bu sokakları aydınlatan fenerlerle bezenmiş kaldırım taşlarıyla yepyeni bir oluşumdur (Darinskiy 1995: 15).

I. Petro yaklaşık 2,500 yıllık Neva'ya baktığında, "*Henüz kimsenin görmediği cennet!*" diye bahsettiği mektuplarında gelecekteki Petersburg'u hayalinde canlandırır (Pavlenko 2010:155). Bataklıklar kurutulur, Neva kıyıları kazıklarla desteklenir, model planlara göre oluşturulacak şehirde binalar tek bir sıra halinde Neva kıyılarına paralel inşa edilir. İnsanların evlerinin önündeki küçük bahçelerde gördüğü günlük işler ve kullandıkları el aletleri şehrin panoramasını bozmayacak şekilde avlulara gizlenir. Petropavlovsk Katedrali'nin helezonik biçimde tasarlanan çan kulesi ve Neva kıyısında o zamanlar tersane olarak kullanılan Deniz Kuvvetleri binasının külah şeklindeki kubbesi Petersburg'un en yüksek noktaları olarak belirlenir. O yıllarda Avrupa'da böylesine planlı bir yapılanma belki yüzyıllar sürececek mimari bir oluşum anlamına gelmektedir. Petro hemen hemen her yapının inşasında ve planlarının çizim

aşamasında yer alır. Bu sayede her bina ve dolayısıyla tüm şehir kendine has bir çehreye sahip olur (Dmitrieva 2009: 18).

Dönemin mimarisine “*Petro tarzı Barok Mimari*” adı verilir. Adından da anlaşılacağı gibi ilkeleri Petro döneminde belirlenir. *Petro tarzı Barok Mimari*’de simetri ve yapıların boyutlarında eşitlik dengesi büyük önem arz eder. Önünde bahçesi olan iki katlı yapılar Petro döneminden günümüze gelen Petersburg’un ana planına sadık kalındığının bir göstergesidir. 1697-1730 yıllarında şekillenen *Petro tarzı Barok Mimari*’de İtalyan Barok’u, erken dönem Fransız klasisizmi, Hollanda, Alman ve Rus mimarisinin kolajı dikkat çeker. Ancak bu kolaja derinlemesine bakıldığında kopyalanmış bir Avrupa mimarisi değil, Avrupa mimarisinden temellerini alarak kendine has özelliklere kavuşmuş yeni bir stil karşımıza çıkar. Simetrik olarak birbirine paralel uzanan binalar şehrin merkezinde birleşir. Omuz omuza inşa edilen bu binaları heykeller, revaklar¹, köşelerinden genişleyen zarif pervazlar, kendine has stiliyle açılan dörtgen ya da kemerli köprü şeklinde pencereler süsler. Ön cephelerde gömme sütunlar bulunurken kenarlarda rustik işlemler yer alır. Genellikle binalarda yeşil, kırmızı ya da mavi tek renk olarak kullanılır, beyaz kullanılarak yapılan süslemeler ise binanın fonundan net bir şekilde ayrılır. Petro Barok’u renklidir. O dönemde dış cephe için hazır tuğla bulmak kolay olmadığından binaların yüzlerinde sıva ve boya kullanılır. Süslemeler Avrupa Barok’una göre daha sade ve yalındır. Petro Barok’unda simetri ve yapıların boyutlarında eşitlik dengesi büyük önem taşır (Tarasov 2009: 1). Ancak bazı binalar kulelerle taçlandırılarak zengin bir görünüme kavuşturulmuştur.

Karada ve denizde görev yapan askerler, işçiler, göçmenler, özgür marangozlar ve Neva kıyılarında yaşayan az sayıdaki yerli halk Petersburg’u inşa eder. Şehir zorlayıcı çalışma koşullarına, hastalığa, sert geçen iklime, kötü yaşam şartlarına yenik düşen insanların kemikleri üzerinde yükselir. Şehirdeki yabancılar bu yükseliş sırasında (1703-1717) hayatını kaybedenlerin sayısını 60.000-70.000 hatta 100.000 olarak belirtmektedir. Ancak o dönemdeki ölüm sayısını ve oranını istatistiksel olarak ortaya koymak ya da envanterini tutmak kimsenin aklına gelmemiştir. Çoğu kez, yıldan yıla aylığı 50 Kapık ile 1 Ruble arasında hesaplanan ekmek ve ücret tablosunda aynı isimlere rastlanmıştır (Mavrodin 1983: 86).

Yaptığı her işte aynı titizliği gösteren I. Petro insanüstü bir çabayla şanına yakışır görkemli bir anıt olarak Petersburg şehrini kurmuş, tüm zorlukları ve engelleri aşan bu yaratıcı deha imkânsız gibi görünenin mümkün olabileceğini şehri kazıklar üzerine oturtturarak gözler önüne sermiştir. Petro’dan bugüne Petersburg, bataklığın içinde yeşererek zaman içerisinde dallanıp budaklanan üç asırlık koca bir çınara dönüşmüştür. 300 yılı aşkın geçmişe sahip şehrin merkezindeki mimari yapının tamamı ve şehre ait resmi sınırlar içerisindeki yaklaşık 5.000 eser günümüzde UNESCO tarafından koruma altına alınmıştır. Dolayısıyla, kaba inşaatı tamamlandığında 100’den fazla, günümüzde ise 42 ada üzerinde bulunan Petersburg’un dünyada eşine ender rastlanan bir tarih müzesi olduğunu söylemek mümkündür, ayrıca 5 milyonu aşkın nüfusa sahip şehre ait resmi bayrak, arma ve marş da bulunması tarihinin bir kez daha altını çizmektedir (Georgiev 2000: 90).

Petersburg’un bu köklü tarihi, zaman içerisinde Rus yazınına da etkilemiştir. XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren şehir, pek çok edebiyat eserine konu olur. Puşkin, Gogol, Lermontov, Dostoyevski, Nekrasov, Tolstoy, Sologub, Blok, Bely ve daha pek çok tanınmış yazarın yolu, hayatlarının bir döneminde I. Petro’nun ölümsüz anıtı Petersburg’la kesişir. Neva Nehri’nin kollarından biri olan ve Petersburg’un

¹Üstü örtülü, önü açık yer, sundurma
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54998ba9aef614.38661919

merkezinden geçen Fontanka; 4,5 km uzunluğundaki Nevski Caddesi ve Nevski'yle keşişen sessiz sokaklar, katedraller, heykellerle donatılmış parklar şair ve yazarlar üzerinde derin etkiler bırakır. II. Yekaterina'nın I. Petro'nun anısına yaptırdığı, Petersburg'un sembollerinden biri ve aynı zamanda Puşkin'in aynı isimli eserine esin kaynağı olan *Bakır Atlı (Медный всадник)* heykeli, Gogol'e *Nevski Caddesi (Невский проспект)*'ni yazdıran Petersburg'un incisi Nevski, Lermontov'un *Maskeli Balo (Маскарад)* adlı eserindeki Nevski Caddesi'ni süsleyen V. V. Engelgardt'ın evi, Dostoyevski'nin kahramanı Raskonikov'un yaşadığı Grajdanski Sokağı, Blok'un *Neznakomka (Незнакомка)* ve *On İki (Двенадцать)* adlı eserindeki Petersburg'un kuytu köşeleri adı geçen yazarlar sayesinde şehrin sınırları ve Rusya'nın sınırlarını aşar. Petersburg, tarihi ve sokakları ölümsüzleşir. Bu noktada I. Petro'nun 1703 yılında başkentini temellerini atarken kurduğu hayallerin gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

DMİTRİEVA, E. V., (2009), *Sankt-Peterburg Kültürü i bit*, Sankt-Peterburg: Korona.

MAVRODİN, V. V., (1983), *Osnovanie Peterburga*, Sankt-Peterburg: Lenizdat.

POSPELOV, E. M., (1993), *İmena gorodov: vçera i segodnya*, Moskva: Russkie slovari.

PAVLENKO, N. İ., (2010), *Pyotr Perviy*, Moskva: Molodaya Gvardiya.

DARİNSKİY, A. V., (1995), *İstoriya goroda Sankt-Peterburga*, Sankt-Peterburg: Ekam.

RAKOV, Y., (1999), *Peterburg-Gorod literaturnih geroev*, Sankt-Peterburg: Himizdat.

KREMENTSOV, L. P., (2011), *Russkaya literatura XIX veka 1801-1850*, Moskva: Flinta, Nauka

PUŞKİN, A. S., (1978), *Medny Vsadnik*, Leningrad: Hauka

İnternet: DESNİTSKİY, A., (2014) "Apostoli Petr i Pavel: dva nepohojih apostola", **Pravoslavie i mir**, <http://www.pravmir.ru/petr-i-pavel-dva-nepoxozhix-apostola/> adresinden 3 Aralık 2014 Tarihinde Alınmıştır.

İnternet: YURKİNA, O. V., (2010), "Domeniko Trezini: Şveytsarets, postroişiy Sankt-Peterburg", **Naşa Gazeta**, Şveytsariya, <http://www.nashagazeta.ch/node/8490> adresinden 5 Aralık 2014 Tarihinde Alınmıştır.

İnternet: LİSAEVIÇ, İ.İ., (1986) "D. "Trezini" **Krugosvet**, <http://www.krugosvet.ru/node/39951> adresinden 12 Aralık 2014 Tarihinde Alınmıştır.

İnternet: Türk Dil Kurumu
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54998b9c9a4ba0.33809069 adresinden 18 Aralık 2014 Tarihinde Alınmıştır.

TARASOV, A. V., (2009), Stil "Petrovskoe Barokko": vtroe rojdenie v zagorodnom domostroenii, Sankt-Peterburg: Alfaplan, <http://www.alfaplan.ru/articles/vt/119/> adresinden 24 Aralık 2014 Tarihinde Alınmıştır.